

HOLMENS BRO

Holmens bro blev byggd där det tidigare fanns ett vadställe. Det var en träbro som sedermera ersattes av en stenbro som raserades av vårfloden 21/4 1924. Den ersattes av den bro som ses på bild, en tidskaraktäristisk stenvälsbro byggd 1924-1925. Bilden talar för att bron uppförts av byggnadssten med relativt slåthuggna sidor (kvadersten). Bron revs 16-19 maj 1978 för att bereda plats för en trumma av plåtelement.

HISTORIK

Historiken om Holmens bro börjar med att det byggs en träbro där vadstället över Nolån fanns. Den första stenbron är byggd i mitten av 1800-talet. En sten som ligger söder om bron med rester av en inskription i relief, granitblockets övre del är avslagen. Ovanpå stenen är ett granitblock återplacerat, det fattas ett stenblock för att stenen skall bli komplett. Texten på den jordfasta stenen. ANTE MEDIC XVII anses vara en tidsangivelse som betyder mitten av 1800-talet. Denna sten har också en historia knuten till bron byggd 1924-25.

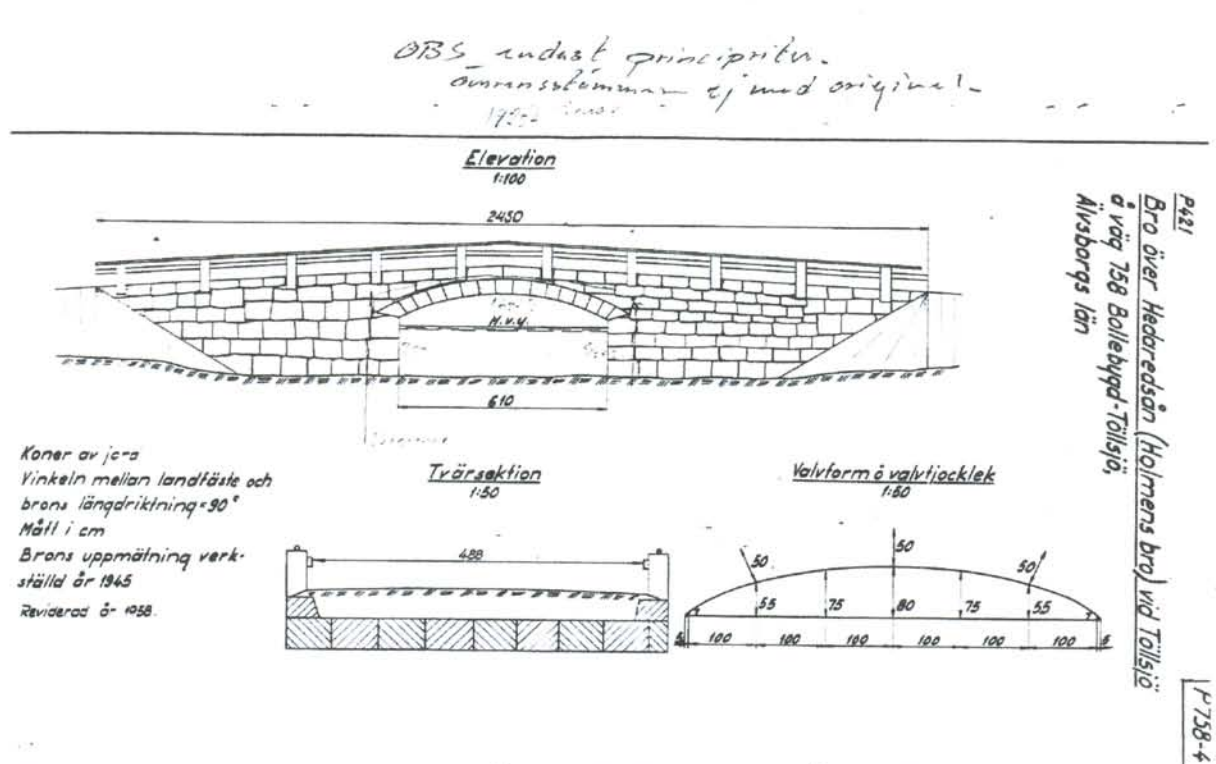
Västgöta vägar II skriver att 1754 fanns i Marks Bollebygds o Vedens häraders fögderi 164 stycken broar med en bredd av 9 a' 10 alnar 1724 kom en väglag som efter komplettering och modernisering kom att följas till 1891. Lagen innebar att vägen sköttes av enskilda bönder och att vägar byggdes ut i första hand i den mån statsmedel beviljades. 1891 kom en ny lag som betydde bland annat att broar skulle vara 10 alnar breda.

Töllsjö kommun blev kallad till Tingshuset i Bollebygd 3 maj, 1892. Ärendet gällde sammanslagning av vägarnas skötsel i Härat. Johan Enok Olausson Sjöged, som tillika var nämndeman, sändes som representant. Från 1907-1909 hände en del vad som gäller vägarna i härat. Enok Olausson var Töllsjö Kommuns representant vid de flesta tillfällen

1924 stod en notis att läsa i Borås Tidning: "Holmens bro i Töllsjö förstörd av vårisarna." Annandag påsk förstörde vårisarna Holmens bro å allmänna vägen Alingsås-Töllsjö-Bollebygd. Bron som är belägen i Töllsjö leder över Nolån. Det är en välvd stenbro. Den är fullständigt ramponerad och trafiken går nu över byn Morghult. Den nu förstörda landsvägsbron kommer att ersättas med en provisorisk sådan tills man hunnit bygga ny bro."

På 1750-talet byggdes det många stenbroar, uppgifter från Skaraborgs-län visar på att några var raserade efter endast 10 år. Många var mer eller mindre raserade efter 20 år. Hundra år senare byggdes den första stenbron över Nolån, den blev ca 70-75-år gammal. Vilka som byggde den bro som vårisen raserade är inte klarlagt.

I kulturhistorisk broinventering i Älvsborgs län 1979 kan man läsa bro över Nolån, "Holmens bro" allmän väg Töllsjö utförd av "Enok". Fri spannvidd 5,9 m total längd 32,9 m fri bredd 5,6 m. Valvbro i ett spann av kvaderhuggen sten och fogstruken sten i kallmur. Brons stenmaterial relativt likartat och består av block med storleken ca 0,5-1,0 meter i horisontell riktning och ca 0,5 i vertikal riktning. Långsträckta landfästen som delvis skymms av fyllnadsmaterial. Räcknen med ståndare av huggen sten försänkta i sidomurarna. Ståndarna är förbundna med överliggare av järnrör och navföljaren av kolswabalk. Grundläggning direkt på naturlig botten (grus). Tillåtet Hjultryck 4,0 t tillåten fordonsvikt 18,0 t. 1976 förstärktes sidomurarna och bron uppklassades till A/B/F 10/16/24 ton

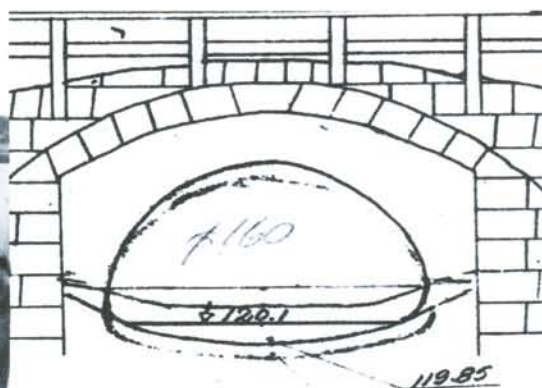

Brons uppmätning verkställd år 1945. Reviderad år 1958.

Att "Enok" var ansvarig för byggandet av den nya bron är klart. Det finns ett vägsynsprotokoll från 1924 gällande allmänna vägen Alingsås - Töllsjö - Bollebygd där finns inget om broar nämnda, däremot är brolaget nämnt.

Teodor Erik Björklund från Bollebygd har troligen varit med och byggt bron. Stenen bröts vid Kycklingasten nära Sjögareds såg, men två stenar togs från en sten i relief 150 m söder om bron. John Blomgren som var ägare till gården där stenen finns, bad Vägverket gräva fram de två stenarna och lägga dem åter på den sten de brutits från. Det fattas en sten som troligtvis ligger på den östra sidan ca femton meter söderut från bron. Möjligt är att det var där han hittade den första stenen. John Blomgren sökte där men det grävde kanske inte tillräckligt djupt, därför fattas en sten för att stenen skall vara komplett. Texten på den återlagda stenen är (R) TA EST OLMSTEN M SEC. Texten på den fasta stenen ANTE MEDIC XVIII

Den 16-19 maj 1978 revs bron och ersatte den med en plåtkulvert. Anledningen till rivandet av bron var att vägen breddas. Bron var upptagen i fornlämningsregistret Grupp 1B. Intresse för att bevara bron väcktes, många engagerade sig för att bevara bron, bland annat LRF. Landshövding Göte Frid uppvaktades och en protestlista samlade 600 namn. Men beslutet om rivning stod fast. Ett villkor för att rivningen skulle få ske var dock att stenarna märktes för att möjliggöra ett framtida återuppbyggande på lämplig plats. Uppmärksningen gjordes genom länsstyrelsens försorg och bron blev upplagd på Roy Olssons fastighet. 160 stenar ligger vid fd älgbanan i Sjögared 22 stenar vid Sjögareds sand. Bron skänktes till Töllsjöborna som nu är ägare av den. På 1860 talet betalades enligt uppgift 156 kr för en bro. 1933 en betongbalk bro med en spännvidd på 6m 6200 ca 20 år senare motsvarande storlek 40000 under 60talet sexsiffriga belopp. Vad den bro som byggdes 1924 kostade har inte gått att få uppgift på, men en uppskattning för att återuppbygga bron, från 1996 slutar, på över miljonen. Den trumma av plåtelement som är inritad på en skiss av bron visar på en mindre trumma av plåtelement. Den översvämning som var 1933 och som ses en bild av var stor, hur skall en så liten trumma klara det.

Att Vägverket skänkte bron till Töllsjöborna anses vara unikt. Om den återuppbyggs bör det vara på lämplig plats över Nolån

Det finns en historia om översvämningen då en gris som drunknade i sin stia, samt även att en dragbil med grävmaskinstrailer fastnade när den skulle över bron.

Kent Johansson

GRISEN SOM DRUNKNA

Att det blev stopp nedströms bron var kanske inte så ovanligt då isen fastnade i dom skarpa krökar som ån gjorde tidigare. Den naturliga eurusionen har rätat och förändrat åns lopp Att vårisen ställde till det för den gamla bron är bekant En som minns hur det var 1924 är Märta Carlsson (född Andersson Lobo). Märta och några andra barn som gick i skolan skulle möta sin lärare Alfons Wastensson som då bodde på Töllsjöholm. Detta var inte så ovanligt men när dom kom till bron rann det vatten över vägen så att dom fick vända. När hon som gift bosatte sig söder om bron, fick hon 1933 uppleva en likartad översvämning som 1924 hon tog då ett foto på den som finns med i ovan nämnda text. Om vattnet vid detta tillfälle också rinner över vägen går inte att se. Den fastighet som finns på västra sidan av vägen ägdes då av Alex Johansson. Han hade då ett uthus där bland annat en "gres" befann sig, när vattnet svämmar över vägen rann det tydligen in i "stian" där sedan grisen hittades död. Det är möjligt att det varit fler översvämningar. Men klart är att "gresen drunknade till Alexa" vid en översvömmning.

Att bron kunde vara ett hinder för trafiken då den var relativt smal känner många Töllsjöbor till. Den blev också till problem då en lastbil med en grävmaskinstrailer fastnade på den ganska kraftiga puckeln som bron hade Erik Carlsson som bodde närmast bron på södra sidan var då och hjälpte till med plankor och diverse andra hjälpmedel för att få loss ekipaget

Dessa uppgifter har jag fått av Bernt Carlsson, son till Erik och Märta Carlsson, som äger föräldrahemmet och bor närmast bron på södra sidan

Ytterligare incidenter har hänt, det har berättats att väghyveln vid ett tillfälle har även den fastnat på bron. Vid de återkommande arbetena med att justera dåtida grusvägar, glömde föraren att höja bladet så att den fastnade och vissa skador uppstod, om detta är sant vet jag inte, men det fanns lagningar med betong mellan stenarna. Att man använde betong mellan stenarna vid byggandet 1924 är knappast troligt. Att en lastbil hemmahörande i Töllsjö varit av någonstans på bron tillhör också historien om bron.

Kent Johansson

Bild på den återlagda stenen

Från den jordfasta stenen bröts troligtvis två stenar varav den ena återfanns och har placerats åter på den sten den bröts från

För den intresserade finns historien med brons fakta på föreningsarkivet i Bollebygd.

Det finns också böcker att köpa om de fyra rotars historia som nedtecknads genom LRF:s försorg. På sista sidan så finns även boken "Gammalt och nytt i Töllsjö" från 1955 som finns att få tag på från fornminnesföreningen i Töllsjö

ÖVRSVÄMNING
1933

1978

GAMMALT OCH NYTT

I

TÖLLSJÖ

*Glimtar från socknens liv under
de senaste hundra åren*